QUADERNS DE LA
FONT DEL CARGOL

Jordi Bilbeny

Vell camí de l'esperit

Vell camí de l'esperit

Jordi Bilbeny

Vell camí de l'esperit

QUADERNS DE LA
FONT DEL CARGOL

Amb el suport de:

Primera edició: agost 2022

© del text: Jordi Bilbeny
© de la fotografia de la portada: Joan Alzina
© del pròleg: Albert Calls i Xart

© de l'edició:
9 Grup Editorial
Cossetània Edicions
C/ de la Violeta, 6 • 43800 Valls
Tel. 977 60 25 91
cossetania@cossetania.com
www.cossetania.com

en coedició amb

Quaderns de la Font del Cargol
fontdelcargol@gmail.com
www.fontdelcargol.cat

Disseny i composició: Ramon Martínez
www.rmdgdisseny.com

Impressió: Romanyà Valls, SA

ISBN: 978-84-1356-201-8
DL T 313-2022

Tots els drets reservats

L'ÉSSER AL CENTRE DE L'ESPIRAL DE L'UNIVERS
Unes reflexions sobre la poesia de Jordi Bilbeny

La recerca de la veritat és perillosa

En Jordi Bilbeny (Arenys de Mar, 1961) és conegut, sobretot, per la seva ingent tasca d'investigació al voltant de la censura aplicada a Catalunya al llarg de la història. Amb la persistència d'una gota d'aigua lluitant contra el marbre, s'enfronta cada dia (i part de les nits fins a la matinada) contra la mecànica censora sistemàtica i impietosa exercida des del 'Poder', durant segles, amb l'objectiu d'esborrar tot allò que no va bé als seus interessos i al relat oficialista.

Els treballs d'en Bilbeny, en aquest sentit, lloats per uns i vilipendiats fins a la sacietat per d'altres, immersos en els darrers anys en el context difusor cultural de l'Institut Nova Història, han servit per posar el dit a la nafra i aixecar polseguera de manera permanent. Començant per la catalanitat de Colom i el seu impacte en el descobriment d'Amèrica i seguint per la de molts altres personatges de la història prou reconeguts, així com la revisió dels orígens dels nostres referents culturals com la sardana, per exemple; la seva feina investigant antics documents i llibres, a la recerca de constatacions i proves, ens ha fet pensar (a tots no, però a uns quants que cada dia en som més, sí) que cal plantejar-nos que no sempre les coses són com ens les han volgut fer veure els que manen i els seus servidors.

És en aquesta direcció de treball de l'investigador compromès amb la recerca de la veritat que cal buscar el trajecte vital d'en Jordi Bilbeny, en el qual encara es troba avui plenament immers i donant-nos voluminosos i cada cop més interessants treballs que qüestionen les veritats oficials, al mateix ritme que generen exponencialment seguidors, adversaris i detractors.

Fet aquest preàmbul que no podia deixar-se de banda per contextualitzar la persona, entro de ple a parlar dels altres aspectes que ens ocupen en el pròleg d'aquest llibre que reuneix la poesia de l'autor. Hi ha molts Bilbenys que conflueixen en un de sol: hem parlat de l'investigador de la història, però no em vull deixar tampoc ni l'amic ni el poeta, els que em relacionen amb ell, és clar, i els que donen la raó de ser d'aquest text.

Del Bilbeny amic només diré que fa tants anys que ens vam conèixer que ja no hi sabria posar una data exacta. Devia ser cap a finals dels vuitanta del passat i tan proper a nosaltres segle xx. De la seva obra poètica me n'havia parlat l'escriptor i activista cultural Valerià Pujol, referint-se al seu primer llibre de poemes, *Esventrat esguard*, publicat per Quaderns de la Font del Cargol - Oikos-Tau, el 1982.

Llegit el llibre recomanat i feta una primera coneixença presencial (no virtual) amb en Jordi Bilbeny, tinc un vague record diria que en una cafeteria de la Gran Via de Premià de Mar, parlant d'un tema de la catalanitat en la descoberta d'Amèrica, evidentment. I després van venir moltes més trobades al llarg dels anys, quan he anat seguint el seu treball d'investigador de la història sempre heterodox, sense deixar de banda que des del primer moment em va cridar la seva obra poètica, que avui recuperem des d'aquesta nova etapa editorial de Quaderns de la Font del Cargol.

D'altra banda, amb l'autor també hem coincidit en entrevistes i reportatges que he fet sobre la seva tasca. Anecdòticament, en un dels mitjans que coordinava, d'un conegut cenacle cultural, es va titular

una entrevista que li vam fer: «Fins i tot Cervantes podia haver estat català», cosa que va provocar que se'm cridés l'atenció (ei, i alerta amb l'hipotètic 'fins i tot podia haver estat'). I un altre fet similar: un diari català de reconegut prestigi no va voler publicar, quan encara era una exclusiva, la notícia de la seva investigació sobre la presumpta catalanitat de Da Vinci. En fi, penúries d'un país 'anormalitzat' (especialment per nosaltres mateixos), on no es pot parlar de segons què.

Una poètica dels marges

Al llarg dels anys, doncs, ens hem anat trobant, parlant i veient periòdicament i, tot i que he seguit amb interès el seu treball al voltant de l'anàlisi de la història i la censura, mai he deixat de banda resseguir la seva tasca poètica, permanent en el temps i amb un grau d'intensitat progressiu, pas a pas, a poc a poc.

En Bilbeny és un poeta discret: ha anat exercint la vocació sense pressions de cap tipus, deixant que els seus poemes florissin quan en tenia ganes i es publiquessin quan l'ocasió sorgia, sense buscar-ho explícitament, a l'inrevés del que fan molts autors avui en dia. Per això han anat apareixent i desplegant-se al llarg dels anys, de manera poc estructurada, com les flors silvestres que creixen als marges. D'aquesta tasca n'han quedat alguns llibres pel camí, alguns d'ells autoeditats, així com nombrosos poemes musicats per reconeguts cantautors del país. Sense deixar de banda que també ha fet de lletrista del grup Relk.

Els seus llibres de poesia, fins al que teniu a les mans, són: *Esventrat esguard* (1982), *Llibre de tal·là-tal·lera* (1983), *Safreig de menta* (1984), *Paraules de Iho* (1986) i *Tres nadales i un villancet* (1996).

Trobem obra poètica en reculls i antologies des de l'any 1982 fins al 2002. I els seus poemes els han musicat reconeguts cantautors com Marina Rosell, Celdoni Fonoll, Josep Tero o el grup Katarrama Stuma.

La llengua dels trobadors

I precisament, una de les característiques del llenguatge que fa servir l'autor en els seus poemes ens sorprèn alhora que ens captiva com a lectors. Des de fa anys, explica, que intenta aproximar-se a la llengua de la gent, al català no castellanitzat. Per això evita tant com pot els castellanismes, però no els dialectalismes o colloquialismes. I per això, també afegeix, ha mirat sempre d'escriure alguns mots en la forma més propera: «La que diu (o deia) molta gent, abans de la uniformització de l'Institut d'Estudis Catalans», en paraules seves.

Aquestes particularitats en el llenguatge es manifesten especialment als llibres de poesia, on ha mirat d'escriure sempre d'acord amb la nostra tradició literària d'anar suprimint les hacs. M'ho aclareix l'autor: «Els trobadors ja ho feien. Alguns poetes sud-catalans, també. Avui dia l'occità ha regularitzat l'ortografia i ha suprimit les acs. I l'italià també. Quan en Fabra modernitza el català, també suprimeix les acs. Però els polítics catalans el van comminar a fer-se enrere i ho va fer. Després va escriure que els nostres polítics no volien una ortografia sense acs perquè el castellà en tenia. I suggeria que si no fóssim espanyols ja hauríem regularitzat i suprimit les acs de la nostra ortografia. Llavors, jo, que no soc espanyol, escric sense acs. Almenys la poesia.»

El llenguatge dels seus poemes, a més, l'ha treballat l'autor per convertir-lo en còmplice de la seva obra. Invoca la proximitat i s'allunya de l'excés gratuït de cultismes de les poètiques que busquen enganyar a través de la forma, deixant el fons en segon pla. En el cas d'en Jordi Bilbeny, fons i forma es troben i fusionen en un únic discurs que desemboca en la seva veu personal. I quan llegeixes els seus poemes tens la impressió d'estar escoltant sempre la mateixa veu, encara que els temes siguin diferents. I és precisament gràcies a com sap accedir a les fonts

del llenguatge, absorbir l'herència del passat i transmutar-la en el present, que ens ofereix també una poètica tel·lúrica, contundent en la paraula i el vers, en l'estructura de cada poesia, en cada obra que ha escrit.

Poemes de la vida i de l'espiritualitat

Aquest llibre va néixer amb la voluntat de recollir tota l'obra dispersa de l'autor, però no ha estat així i ha esdevingut un nou pas en el treball poètic de Jordi Bilbeny, que beu així de tot el seu passat però continua cap endavant, pels viaranys de l'escriptura.

Pel que fa als seus referents literaris, fent aquest pròleg se'm va acudir de preguntar a l'autor quins eren i va estar diversos dies enviant-me correus en els quals n'afegia de nous. Entre d'altres, destaca: «Gabriel Ferrater, Joan Maragall, l'Homer de *L'Odissea*, Catul, l'Ovidi de l'*Ars amatoria*, Quevedo i la poesia popular catalana, anònima, però tan viva i tonificant». I me'n diu més (Ausiàs March, 'el gran referent') i molts que no cito però que mostren la seva voluntat de gran lector, com a pas previ a l'activitat d'escriure poemes, que es nota sempre en el resultat final de l'obra tancada.

En Bilbeny ha llegit molt i de tot i ho ha processat, però lluny de caure en el parany del cultisme i l'exhibicionisme impúdic en el qual s'entrebanquen alguns, ha decidit continuar i anar a les fonts essencials a buscar les arrels de la seva poesia. I en aquesta antologia que és *Vell camí de l'esperit*, precisament, hi trobem el seu més darrer i actual llibre, que dona una bona perspectiva del seu tarannà poètic i fa confluir passat en el present, tot invocant una perspectiva de futur.

D'altra banda, en els temes que tracta als poemes hi trobem essencialment la recerca de l'espiritualitat en el recorregut de l'experiència humana: l'amor, la pàtria en un sentit actual i contemporani, la necessitat de la llibertat i les presons que ens encerclen,

els complexos camins de la vida, la recerca de la transcendència, la paraula, la família i els amics, els espais territorials més propers, les celebracions de la vida i també els dolors, la pedra, l'aigua i la terra, la memòria, el bosc, Sant Jordi… En definitiva, el recorregut inabastable que suposa l'existència i l'intent de l'ésser de sobreviure enmig del caos, les adversitats i l'incomprensible, tot allò que se situa dins l'existir, en els paràmetres que es delimiten entre la terra i el cel.

I és que entre d'altres poemes d'aquest llibre trobarem l'experiència de la terra que ens lliga, amb cadenes que cal trencar, present, per exemple, a la «Nova oració a Sant Jordi»:

> Enriqueix-me per la roda
> d'una fortuna millor,
> amb amics a cada rostre
> a qui estimi, com si fos
> estimar-los l'únic sostre
> on jo només puc ser jo.
> I cobreix-me amb la teva ombra
> de guerrer il·luminador,
> perquè la mort que em galopa
> tota la llum del que soc
> no esdevingui mai la porta
> tancada de cap presó.

I també la necessitat de trobar el cel amb la llum inabastable, que ens atreu cap a allò desconegut i insondable perquè som pols i matèria dels somnis, citant els clàssics. Com apunta «Llum viva del món», aquest poema tan senzill però de bellesa profunda i alhora salvatge, com la resta de composicions que l'acompanyen:

Llum de la llum, ànima viva
que recorres el món
insondable dels més llunyans abismes;
que canvies, secret, en or puríssim
el vell dolor de l'arbre i de la terra,
mentre jo nedo
ben despullat de mi
al llarg dels teus espasmes de claror;

llum, cor, tebior
única de la ment; única mà
pietosa d'un cel quasi oblidat:
obre'm la porta i obre'm els sentits
que han dormit fins avui
dintre la carn.

I fes-me també llum,
llum teva enllà
—encara més enllà—
de tota vida.

Albert Calls i Xart
Periodista, escriptor i activista cultural

A l'Albert Potau i la Carme Roca i a en Rafel Bertran i la Maria Rossell, per l'amor que sempre van tenir pels meus versos. Per la seva incansable estimulació i en agraïment infinit pels sopars on els declamava els meus modestos poemes.

A mossèn Martí Amagat, per publicar-me les primeres poesies.

A en Jordi Salbanyà, al Pare Lluís de Reus i a la meva mare, Glòria Bilbeny i Botiguer, pels consells impagables sobre l'art d'escriure una poesia clara, entenedora i propera a la gent.

A en Valerià Pujol, per atrevir-se a editar el meu primer llibre.

A tots i a totes els qui llegiu poesia i, així, ens ajudeu a salvar-nos els mots.

Per voluntat expressa de l'autor hem respectat la seva vindicació d'anar suprimint les hacs, així com la particular grafia en alguns mots que s'escriuen seguint els criteris de l'autor i no els normatius.